

Blindar rannsóknir

Blind investigation

Fyrirspurn barst úr lyfjafyrirtæki um hvaða heiti ætti að nota á rannsókn sem lýst er þannig á ensku að hún sé „double blind, double dummy“. Af því tilefni var flett upp skilgreiningum þessara fyrirbæra. Læknisfræðiorðabók Dorlands frá árinu 2000 kom þar að mestu gagni.

Rannsókn eða meðferðartilraun, sem lýst er á ensku með lýsingarorðinu „blind“, fer þannig fram að sjúklingar, meðferðaraðilar eða þeir sem stýra rannsókninni og leggja mat á niðurstöður, vita ekki hvaða meðferð hver einstakur sjúklingur fær. Vel þekkt er í klínískum prófunum að **double blind** merkir að hvorki sjúklingar né læknar vita hver fær lyf og hver fær lyfleysu. **Single blind** merkir að aðeins einn af hópnum er án slíkrar vitneskju, oftast sjúklingarnir, en **triple blind** merkir að allir fyrrnefndir hópar eru án vitneskju um útteilingu meðferðar. Á íslensku er komin á hefð fyrir því að tala um **einblindar**, **tvíblindar** og **þríblindar** rannsóknir eða prófanir. Reyndar hefur einnig verið talað um „blindadaðar“ rannsóknir, en það finnst undirrituðum síðra.

Enska orðið **dummy** hefur margar merkingar. Þær sem hér eiga helst við eru *brúða*, *eftirlíking*, *leppur* og *snuð*. Sérteka merkingin í þessu samhengi er þó **lyfleysa**, efni sem notað er til samanburðar við lyfjaprófun og hefur ekki lyfjaverkun. Gamla latneska heitið er **placebo**, en þess ber að geta að það heiti var upphaflega notað um ýmis óvirk lyfjaefni, sem gefin voru tilteknum sjúklingum í stað lyfja, til þess að hafa sálræn áhrif á einkenni, en ekki bein líkamleg áhrif á sjúkdóm.

Að þessu sögðu má lýsa **double blind, double dummy** rannsókn þannig að um sé að ræða **tvíblinda rannsókn með tveimur lyfleysum**.

Rödi, roðnun

Frá starfsmanni annars lyfjafyrirtækis barst fyrirspurn sem varðaði aukaverkunina **flushing** sem oft kemur fyrir í lyfjatextum. Undirritaður lýsti því samviskusamlega að til væru nafnorðið **flush**, *roði*, sögnin **flush**, að *roðna*, og svo þetta orð **flushing**, sem oft væri notað til að lýsa atburði eða ferli, *roðnun*. Rétt er að geta þess að Íðorðasafn lækna birtir enska nafnorðið **flush** og tilgreinir þrjár mismunandi þýðingar 1. *kinnroði*. 2. *hitasteypa*. 3. *andlitsroði*. Inn í umræðuna skutust einnig nafnorðið **blush**, sem íðorðasafnið tilgreinir sem jafngilt samheiti, og gríska nafnorðið **erythema**, sem Íðorðasafn lækna nefnir *hörundsroða*, *roðapot*. Tiltækar læknisfræðiorðabækur gefa þeim þó ekki neina aðra merkingu en nafnorðinu **flush**.

Lupus pernio

Björn Guðbjörnsson, læknir á lyflækningadeild Landspítala, sendi fyrirspurn um íslenskt heiti á **lupus pernio**. Samkvæmt læknisfræðiorðabókum, og þeim upplýsingum sem Björn lét fylgja, er um að ræða húðsjúkdóm sem fylgir langvinnu formi af **sarklíki**, **sarcoidosis**. Húðsjúkdómurinn kemur fram sem þéttar eða harðar skellur, **plaques**, í andliti, einkum á nefi, nasavængjum, kinnum, vörum og eyrum. Þessar breytingar geta einnig teygst sig upp eftir slímhúð nefnsins. Meingerðinni í skellunum var fyrst lýst árið 1892 og einkennist hún af **hnúðabólgu** (granulomatous inflammation) með uppsöfnun á þekjulíkum frumum (epithelioid cells).

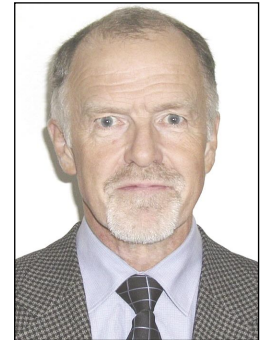
Orðfræðilegur uppruni þessa samsetta heitis verður ekki til mikils gagns. Latneska nafnorðið **lupus** táknar úlfur og heitið **pernio** var notað um **kuldabólgu**, **perniosis** eða **chilblain**. Samsetningin **lupus pernio** finnst ekki í Íðorðasafni lækna og eftir nokkrar tölvuskeytasendingar fram og til baka kom okkur Birni saman um að einfaldast væri að nefna meinsemdirnar **sarklíkiskellur**. Það má stytta í **sarkskellur** í réttu samhengi og þegar víst er hvað við er átt.

Keratosis pilaris

Michael Clausen, barnalæknir, vakti máls á því að Íðorðasafn lækna geymir ekki heiti á **keratosis pilaris**. Heimildir fjalla um þetta fyrirbæri sem ástand (condition) fremur en sjúkdóm. Breytingarnar koma einkum fram í húð á upphandleggjum, þjóhnöppum og lærum hjá unglingum, en einnig geta þær fundist í kinnum hjá ungbörnum. Húðin verður hrjúf og með grófri áferð, sem oft er líkt við sandpappír, en kláði eða roði eru sjaldnast vandamál. Ástæður eru að mestu ókunnar og oft lagast þetta eða hverfur með árunum. Í sumum tilvikum er ástandið þó ættgengt og í sumum tilvikum tengist það ofnæmishneigð.

Heitið **keratosis** vísar í **ofhyrningu**, þykkun á hyrnilagi húðarinnar, og **pilaris** vísar í **hár**. Í þessu tilviki er ofhyrningin bundin við háarsekki húðarinnar, eða op þeirra, og þar myndast svonefndir **hyrnitappar**, sem skaga út úr yfirborði húðarinnar og gefa fyrrnefnda sandpappírsáferð.

Michael lagði til að **keratosis pilaris** nefndist **hnökrahúð**. Það er í sjálfu sér ágætt, almennt heiti, en undirrituðum finnst þó vanta þá vísun sem latneska heitið gefur. Búa má til nákvæmari heiti, svo sem **hárhökrahúð** eða **hyrnhökrahúð**, en vera má að þau séu of löng. Gaman væri að heyra frá húðsjúkdómalæknum og öðrum sem telja sig málið varða.

Jóhann Heiðar
Jóhannsson

johannhj@landspitali.is

Jóhann Heiðar er læknir
á Landspítala Hringbraut.